

HOÓS JÁNOS

AZ ÚJ EU-TAGÁLLAMOK GAZDASÁGI HELYZETE A PÉNZÜGYI-GAZDASÁGI VÁLSÁG KITÖRÉSE UTÁN

REFLEXIÓK VIDA KRISZTINA „MAKROGAZDASÁGI TRENDEK AZ ÚJ EU-TAGÁLLAMOKBAN A
PÉNZÜGYI-GAZDASÁGI VÁLSÁGOT MEGELŐZŐ IDŐSZAKBAN” CÍMŰ CIKKÉRE
(KÖZ-GAZDASÁG IV. ÉVF. 2. SZÁM)

Vida Krisztina cikke alapvetően jól foglalja össze az új EU-tagállamoknak a pénzügyi-gazdasági válságot megelőző időszak gazdasági helyzetét. Ez azonban már a múlt. Az igazi kérdés az, hogy ezen országok a jelenét és a jövőjét miként lehet megítélni. Ennek az ítéletnek természetesen támaszkodnia kell a múltra is. E tekintetben a cikk több támpontot is adhatott volna. Reflexióim ebből indulnak ki, specifikálva a múltat és koncentrálna a jelen és a várható jövőbeni helyzetre.

Ami a múltat illeti, 2008 őszéig – azaz a jelenlegi világgazdasági pénzügyi válság kitöréséig – az új EU-tagállamok a kelet-európai országokhoz hasonlóan gazdaságilag viszonylag nagyon kedvező évtizedet tudhattak magukénak, átlagosan 7,8 százalékos évi gazdasági növekedéssel. Ez több tényező együttes eredőjének tudható be:

- az 1990-es években megtörtént a gazdaság piacosítása, együtt a deregulációval, privatizációval és a pénzügyi stabilizáció megteremtésével;
- főleg a nagyarányú külföldi működőtőke beáramlásával jelentős mértékben ki tudták használni a jelentős nagyságú reál- és humántőke tartalékokat;
- az exportot – amit döntően a külföldi tulajdonban lévő vállalatok realizáltak és ami alacsony bérköltség-háttérű, konjunktúra-érzékeny termékekből állt és az EU tagállamokba irányult – növekedésük motorjává tudták tenni a nemzetközi integráció és a kedvező világgazdasági fellendülés, konjunktúra révén;
- végül, de nem utolsó sorban expanzív költségvetési és monetáris politika révén élénk belföldi keresletet is tudtak támasztani.

A válság előtt ezek az országok a gazdasági reform „mintatanulójának” tűntek, szinte általános volt a hit abban, hogy nagyon gyorsan felzárkóznak Európa gazdagabb régiójához. E feltörekvő országok 2003 és 2008 között gyorsabban növekedtek, mint a fejlett nyugat-európaiak, azaz a fejlettségi különbségeket illetően egy bizonyos konvergencia valósult meg. E konvergenciát elősegítette a nagyarányú külföldi tőkebeáramlás, ami azt is elviselhetőbbé tette, hogy ezen országokban nagy folyófizetési mérleg-hiányok alakuljanak ki, ami ugyancsak átmenetileg kedvezően hatott növekedésükre.

Ez a kép természetesen mindig irreálisan optimista volt. Jelenleg azonban nagyon is pesszimistává vált.

A JELEN FŐBB JELLEMZŐI

Az állam külföldi eladósodottsága, a magánszektor és a lakosság külföldi valutákban történő eladósodottsága, a nagy fizetésimérleg-hiány, a laza költségvetési politika és

a bizonytalan lábakon álló kormányok veszedelmes koktéjja a legtöbb országot az IMF segítségének az igénybevételére kényszerítette.

A viszonylag dinamikus növekedés együtt járt azzal, hogy az országok többségében a gazdaság egyre inkább „túlfűtötté” vált. A folyó fizetési mérleg hiánya egyre inkább nőtt, mind több külföldi hitelt vettek fel, ami az eladósodottságot fokozta. Többségük irracionális árfolyam-politikát és hitelpolitikát folytatott.

Több ország fixálta valutája árfolyamát, így Észtország, Litvánia, Lettország és Bulgária azt az euróhoz kötötte. Ez a valuta biztonságának az illúzióját keltve tetemes rövid lejáratú hitelek beáramlását eredményezte az európai bankoktól. A külföldi deviza beáramlása jelentősen megnövelte a pénzkínálatot, aminek hatására 2006-tól az infláció is felgyorsult. Ez lehetőséget adott a bankoknak, hogy nagy haszonnal, magas kamatok mellett, spekulatív módon – a hosszabb távú kockázattal kevésbé számolva – hitelezzenek. E rövid távú lehetőség csábításának nem tudtak ellenállni. Így ez, a válság kitörése révén veszélyes spekulációnak bizonyult. Ugyanakkor a külföldi valuta beáramlása felgyorsította az importot és növelte a folyó fizetési mérleg hiányát. A magas infláció a fix árfolyammal rendelkező országokat egyre inkább kiárazta a piacokról, rontva nemzetközi versenyképességüket; így előbb vagy utóbb szembe kellett nézniük azzal, hogy a versenyképességük növelése érdekében le kell értékelniük valutájukat, vagy egyéb módon kell elérniük azt (például a bérek csökkentésével, drasztikus létszámleépítésekkel).

2008 nyarára az egész régió gazdasága túlfűtötté vált. Az ingatlanárak csúcsszintre értek, miként a bérek növekedése is, a viszonylagos munkaerőhiány, főleg a szakképzett munkaerő hiánya miatt. A tőzsdeindexek, mint megelőző konjunktúramutatók elkezdődő zuhanása már jelezte, hogy valami rendkívüli mértékben elromlott.

A jelenlegi globális pénzügyi és gazdaság válság, amelyet az 1929–33 nagy válság óta a legsúlyosabbnak lehet minősíteni, a világ minden más régiójánál nagyobb „csapást” mért a közép- és kelet-európai országokra, benne az új EU-tagállamokra. A GDP 2009-ben több mint 4 százalékkal csökken, de Litvániában például e csökkenés két számjegyű. (Éves szinten 2009 második negyedében e csökkenés 22,4 százalék!)

A fejlett piacgazdaságok, főleg a nyugat-európai piacgazdaságok recessziója, piaci felvevőképeségének szűkülése, a rövid lejáratú spekulatív tőkék kiáramlása – amelyekre a fellendülés időszakában jelentős mértékben támaszkodtak – nemcsak ezen országok exportját, növekedési lehetőségeit és költségvetési bevételeit csökkentette jelentősen, de a hitelfelvételi kockázatok, kamatfelárák ugrásszerű, drasztikus akár 50–100 bázispont nagyságrendű emelkedésével is járt.

MIKÉNT LEHET MEGÍTÉLNI A JÖVŐT?

A válság egyértelművé tette, hogy ezen országok évekig lehetőségeiket meghaladó módon éltek és szembe kell nézniük egy veszélyes mértékben kiteljesedett hitelválsággal, ennek következtében csökkenteniük kell a belföldi fogyasztásukat, importjukat, mi több, el fogják mélyíteni az eurózóna recesszióját is.

Ugyanakkor, amint a fejlett országokban a válság tovább mélyül, a kereskedelmi és tőkeforgalom tovább csökken, úgy kerül egyre nagyobb nyomás alá az új EU-tagállamok valutájának árfolyama és pénzügyi rendszere is. Mi több, ezen országok

gazdasági és pénzügyi összeomlása súlyos negatív következményekkel járna a fejlett országok pénzügyi helyzetére is. Az eladósodottság, a hitelek leépítése, főleg azon országokban, mint Ausztria, Belgium vagy Svédország, amelyeknek hitel-kintlévőségei nagyok az új EU-tagországokban, további tőkekivonáshoz, a gazdasági növekedés lassuláshoz vezethet.

Le kell szögezni, hogy az új EU-tagállamok konszolidációjának, válságkezelésének sikere mindenekelőtt az EU, és ezen belül az EU-tagállamok gazdasági érdeke is. Az EU tagállamai e térségben jelentős tőkeberuházással, tulajdonnal rendelkeznek és számukra e térség fontos piac (mindenekelőtt Németország, Ausztria, Svédország, Belgium, Görögország, Olaszország, Franciaország számára; Ausztriának kelet-európába kihelyezett hitelei a GDP 70 százalékát teszik ki, ez a szám Svédország, Görögország és Belgium esetében 30, 20, 20 százalékára rúgnak). Következésképpen egy súlyos pénzügyi vagy bankválság könnyen átterjedhet nyugat-európára, ezzel komoly veszélyt jelentve az euróövezetre is. E tekintetben az a körülmény, hogy az országok stratégiai vagyonának, bankjainak, termelésének döntő többsége idegen tulajdonba került, bizonyos előnyt jelent, bár kétségtelenül ez korántsem ellensúlyozza azt a hátrányt, ami abból adódik, hogy a külföldi tulajdon dominanciája az országok önálló, saját érdekeit szolgáló gazdaságpolitikai mozgásterét – főleg e válságos helyzetben – gyakorlatilag nullára redukálta.

Végző soron, amint a *The Wall Street Journal* (2009. április 14., 15. o.) rámutatott: „Bármilyen ellenszenvesnek tűnhet is a nyugat-európai adófizetők számára, hogy megsegítsék Kelet-Európát – saját bankjaiknak nyújtott mentőöveken túl – fel kell, hogy ismerjék, hogy e segítségnyújtással saját érdekeiket is szolgálják. Ennek elmulasztása nemcsak a jelenlegi világgazdasági válság súlyosbítását okozhatná, de az EU politikai destabilizációjának a kockázatával járna.” Az újság több elemzőre hivatkozik, akik szerint *Kelet-Európa az EU saját subprimehitel-piacra*, hasonlóan az USA subprimejelzáloghitel-piacához, amelynek az összeomlása 2007-ben elindította a globális pénzügyi válságot. Hasonlóan értékel a *Financial Times* is (2009. augusztus 4., 3. oldal): „Ha a magyar háztartások csődbe mennének, az nemcsak a magyar gazdaság mélybe süllyedését jelentené, de Ausztriát, Olaszországot és Svédországot is súlyosan érintené. Egy közép- és kelet-európai válság ezért rendszerspecifikus esemény lenne az euróövezet számára. Ezért azt nem kezelhetik úgy, mint ami valaki másnak a problémája.”

Ennek a kölcsönös függésnek a fényében rendkívül erős érvek szólnak egy EU szinten koordinált gazdaságpolitikán alapuló reakció, cselekvés megvalósítása mellett. A fejlett EU-országoknak fel kell ismerniük, milyen negatív hatással járna a tőke és a hitelek új EU-országokba irányuló áramlásának drasztikus csökkenése. Ugyanakkor a fejlett országok pénzügyi szektorának a stabilizálása nagyban segíthet az új tagokra nehezedő pénzügyi nyomás enyhítésében is. A fejlett országok bankjainak megsegítése, helyzetük konszolidációja, főleg azoké, amelyek szerepe nagy az új tagországokban, különösen sokat segíthet, főleg akkor, ha e stabilizáció nem bátortalanítja el azokat a külföldi hitelezésükben. Azaz egy erőteljes koordináció és együttműködés az anyabankok és az új tagországokban működő bankok között az egyik kulcsfeltétele az eredményes válságkezelésnek az új tagállamokban.

Mindemellett a nemzetközi pénzügy intézmények – elsősorban az IMF és az Európai Központi Bank – által biztosított addicionális pénzügyi forrásokra is szükség van.

Az euró mielőbbi bevezetése is fontos stabilizációs tényező lehet. Természetesen mindehhez az egyes új tagországok megfelelően kialakított gazdaságpolitikájának is érdemben hozzá kell járulnia.

Következésképpen az új tagállamokban a válság megoldása alapvetően a fejlett régi tagállamok nemzetközileg koordinált válságkezelésének a sikerétől függ, amihez természetesen nemzeti gazdaságpolitikájuknak is alkotó módon alkalmazkodnia kell.

A Lehman Brothers 2008. szeptember 15-i csődje és a pénzügyi piac világméretű befagyása Kelet-Európát hirtelen olyan helyzetbe hozta, hogy csak nagyon kis mértékben vagy egyáltalán nem tudta igénybe venni a nemzetközi pénzügyi forrásokat. 2008 októberében elsőként Magyarország volt kénytelen az IMF-hez fordulni pénzügyi támogatásért – implicite demonstrálva, hogy fizetéseképtelenné vált. Később csatlakozott Magyarországhoz Lettország, Litvánia, Románia és Lengyelország.

Az IMF viszonylag gyorsan és jól reagált az eseményekre. Eltérően a korábbi ázsiai válsággal kapcsolatos reagálásától csak három feltételt szabott: megközelítően kiegyensúlyozott költségvetést, reális árfolyamot és a bankok feltőkésítését igényelte, miközben a korábbinál nagyobb hiteleket nyújtott, ún. strukturális reformokat nem erőltetve. Jó ad hoc kooperáció alakult ki az IMF és az Európai Bizottság (EC) között. Az EC az IMF-el közösen finanszírozta Magyarország és Lettország programját, számos európai ország, főleg a skandináv országok ugyancsak hozzájárultak a lett programhoz. A Világbank, az Európai Fejlesztési és Újjáépítési Bank, valamint az Európai Beruházási Bank is részt vett a finanszírozásban, főleg a bankok feltőkésítésében.

Sokan aggódtak, hogy a válság súlyos társadalmi feszültségeket és még rendszerváltozást is okozhat. Eddig azonban kezelni tudták a feszültségeket. Úgy tűnik, hogy az emberek megértették a válság súlyosságát és azt, hogy azok kemény intézkedéseket igényelnek. Több országban azonban kormányváltásra került sor, de az új kormányok ugyancsak szigorú intézkedéseket hoztak: azaz eddig nagyjából és egészében a politika megfelelően reagált a válságra.

Az igazi nagy kérdés azonban az, hogy az EU és az Európai Központi Bank miként reagál a válságra. Az EU és az Európai Központi Bank jelentősen növelte – 12 milliárd euróról 50 milliárd euróra – a tagországok fizetési mérlegének támogatására létrehozott alapját, Magyarország, Litvánia és Románia pedig nagy hitelekben részesült. Ennek ellenére az Európai Központi Bank a szükségeshez képest keveset tett. A sikeresebb válságkezeléshez és főleg az újabbak elkerülése, vagy legalábbis súlyosságuk csökkentése érdekében az EU-nak és az Európai Központi Banknak:

- elő kellene készítenie az eurózóna mielőbbi racionális kiterjesztését, például a balti új tagállamokra és Magyarországra;
- eurókötvényeket bocsáthatnának ki és egyéb módon is bővíthetnék a monetáris eszköztárat;
- aktívabb és rugalmasabb EU-szintű költségvetési politikát kell szorgalmazniuk. Ez egyfelől szigorúbb fellépést kell, hogy jelentsen azon tagállamokkal szemben, amelyek populista, fegyelmetlen politikával aláássák költségvetésük egyensúlyát, de másfelől nagyobb megértést akkor, ha a költségvetési hiány növekedése érdemben szolgálhatja a válság enyhítését, a hosszabb távon fenntartható növekedést és egyensúlyt.

Tehát nem lehet nem szembenézni a szükségszerűséggel, hogy magasabb szintre kell emelni az EU, mint integráció koordinált monetáris és költségvetési politiká-

ját. Azaz a jelenlegi válság egy nagy lehetőség is az EU további fejlődése szempontjából, amit nem lenne szabad elmulasztani.

Ez lehetőség és egyben kihívás az új tagállamok számára is. Rá kell, hogy döbbenjenek, hogy a jelenlegi gazdasági és termelési struktúrában – olcsó, viszonylag alacsony minőségű emberi tőkét foglalkoztató és rendkívül konjunktúraérzékeny ágazatok és termékek dominanciája mellett, mint például a személygépkocsi és a háztartási, híradástechnikai cikkek összeszerelése – képtelenek lesznek felzárkózni a fejlett országok sorába. Prioritást kell tehát adniuk az emberi tőke minőségi fejlesztésének – oktatásnak, képzésnek – és ennek révén a magas hozzáadott értékű áruk és szolgáltatások mind nagyobb arányú kifejlesztésének.

Azt is fel kell ismerniük, hogy politikai döntési mechanizmusuk érdemi javítása is elemi feltétele a felzárkózásnak és nem elég a demokráciának csak a formáit és eszközeit kiépíteni – választások, többpártrendszer – de azokat tartalommal is meg kell tölteni. Hatékony ellenpontokat kell beépíteni a politikai döntési mechanizmusba – például független bíróság, ügyészség, média, erős civil szféra, átlátható pártfinanszírozás, közbeszerzés, a lehető legfüggetlenebb és szakmailag felkészült bürokrácia. Enélkül nem lehet érdemben csökkenteni az egyensúlyi zavarokhoz vezető, hibás és káros prioritásokat felállító „választási költségvetések” előfordulásának veszélyét,¹ vagy a korrupciót, amelyek mind-mind hatalmas gátakat emelnek az eredményes felzárkózás elé. E tekintetben az EU-tól is elvárható lenne nagyobb következetesség. Az EU, úgy tűnik, csak addig volt „következetes”, amíg a felvételi tárgyalások folytak, sok esetben azonban akkor is megelégedett ígérekkel és a formai követelmények betartásával, miként azt a legmeggyőzőbben Bulgária és Románia este mutatja.

A közeljövő nagy kérdése az új EU-tagok számára, hogy a jelenlegi globális recesszió mikor ér véget és mikor kezdődik egy tartós fellendülés. E nélkül ugyanis esélyük sincs a kilábalásra. Ahhoz azonban, hogy ezzel az eséllyel tartósan élni tudjanak nem elég csak rövid távú válságkezelő intézkedéseket hozni, de meg kell kezdeni azon stratégia jellegű intézkedések kidolgozását és megvalósítását is, amelyek a gazdaságnak a korábban jelzett strukturális változásait elősegítik, és ehhez felzárkóztatják politikai döntési mechanizmusukat is.

Természetesen mindez együtt kell, hogy járjon egy hatékonyabb EU-szintű fiskális és monetáris koordináció megvalósulásával, valamint támogatással is. E követelmények együttes, szinkronizált érvényesítése korántsem lesz könnyű, de nem

¹ Jól mutatja ezt a magyar helyzet. A választási költségvetések miatt szinte választási ciklusonként kell kisebb, vagy nagyobb stabilizációs és konszolidációs feladatokkal szembenézni. Jól illusztrálja ezt az 1990-es évek közepén kényszerűen bevezetett Bokros-csomag és a Gyurcsány-kormány intézkedései (politikai vesszőfutása). Markánsan szemlélteti ezt egy osztrák újság cikke is. „Egy tehetetlen és/vagy felelőtlen elitnek sikerült a volt kommunista reformállamok mintadiákját úgy tönkretennie, hogy az hátul kullogó lett” – írta Christian Ultsch. Példaként megemlítette, hogy a magyar gazdaság növekedési üteme a legalacsonyabb volt 2007-ben az Európai Unióban, miközben a munkanélküliség, az infláció, az adók és az eladósodottság mértéke egyaránt magas. A politikusok tekintélye mindeközben „földalatti mélységbe süllyedt” – tette hozzá. Vegyük a Bajnai-kabinet példáját. A *The Wall Street Journal* (2009. április 14., 15. o.) szerint annak nemcsak példátlanul súlyos gazdasági válsággal kell szembenézni, az igazi kihívás számára az, hogy Magyarország fellendüléséhez szükséges reformok megtétele az elmérgesedett politikai rendszerben gyakorlatilag lehetetlen.

lehetetlen. Ez minden bizonnyal időigényes feladat lesz, és meg fogja előzni a gazdasági fellendülés – nélküle azonban e fellendülés nem válhat tartóssá.

Bizonyos pozitív jellegű változások a globális válság enyhülését és az abból való kilábalást illetően már megfigyelhetők. Erre utalnak a legújabb világgazdasági előrejelzések is. Az IMF legújabb előrejelzése szerint (2009. július 8.) a világgazdaság kezd kilábalni a recesszióból. Bár a stabilizáció egyenetlen és a fellendülés elég törékeny, nagy a valószínűsége annak, hogy szerencsés esetben a recesszió elérte a mélypontját. A júliusi, 2009–2010-re vonatkozó előrejelzés 0,5 százalékponttal jobb a 2009. áprilisi előrejelzésnél. Jó hír az, hogy csökken az intenzitása a növekedést fékező tényezőknek, de rossz hír, hogy a fellendülést elősegítő tényezők még gyengék, az utóbbiak lassan nyernek teret, és a világgazdaság még mindig recesszióban van (lásd az 1. táblázatot).

1. táblázat: Az IMF 2009. július 8-án megjelent előrejelzése (a GDP éves százalékos változása)

	2007	2008	2009	2010
Világ	5,1	3,1	-1,4	2,5
Egyesült Államok	2,0	1,1	-2,2	0,8
Japán	2,3	-0,7	-6,0	1,7
Euróövezet	2,7	1,1	-2,6	0,8
Közép-Kelet Európa	5,4	3,0	-5,0	1,1
Magyarország	1,1	0,5	-7,0	-1,0
Kína	13,0	9,0	7,5	8,5
India	9,4	7,3	5,4	6,5

Forrás: IMF (2009a)

Az IMF előrejelzése szerint a világgazdasági aktivitás 2009-ben még 1,4 százalékkal csökken, 2010-ben azonban már 2,5 százalékkal nő (lásd az 1. táblázatot). A fejlett országokban a GDP növekedése ezen két évben -3,8, illetve 0,6 százalék körül várható. Az ázsiai gazdaságok – főleg Kína és India – lesznek a növekedés motorjai. (Kína 2009 áprilisában és júniusában éves szinten 16 százalékos növekedést ért el!)

A konjunktúramutatók is kedvezőbb képet mutatnak. A tőzsdeindexek, mint megelőző jelzőszámok emelkedő tendenciájúak: a FTSE Világ Indexe 2009 júliusában 8,7 százalékkal nőtt, a FTSE 100 index 2008 októbere óta a legmagasabb szintet érte el 2009 augusztusában, az S&P Index 500 ponttal nőtt és 2008 novembere óta először 2009 augusztusában haladta meg az 1000 pontot. Hasonlóan jeleznek a Beszerzési Menedzsment Indexek is: 2009 első negyedéve óta emelkedő tendenciát mutatnak, megközelítve, illetve meghaladva az 50 pontot (ez alatt recessziót, afelett expanziót jeleznek; az USA IMS index 2009 júliusában a 2008 év végi mélypontról, 30 pontról közel 50 pontra emelkedett, ugyanezen időszak alatt a Eurozone Market Index 35 pontról 51 pontra, a China CLSA/Market Index 42 pontról 55 pontra emelkedett).²

² Lásd részletesebben: Financial Times 2009. augusztus 4., 3. oldal.

Továbbra is a legproblematisabb a közép-kelet-európai országok, köztük az új EU-tagállamok helyzete. A 2009-re és 2010-re adott előrejelzés e régióra: -5,0, illetve 1,0 százalék. A külföldi pénzügyi forrásokhoz való hozzájutásuk továbbra sem zökkenőmentes, a gyenge kereslet az exportpiacokon súlyos teherként nehezedik fel lendülésükre. Mindez azt mutatja, hogy korántsem tudhatják maguk mögött a válság nehezét és nem lazíthatnak válságkezelő intézkedéseiken, mind az egyes nemzetek, mind az EU szintjén. Ezt azért sem tehetik, mert tudatában kell lenniük annak, hogy, ugyan eddig nem törtek felszínre súlyos társadalmi feszültségek és konfliktusok – nagyrészt köszönhetően annak, hogy a szociális védőháló, például a munkanélküli és egyéb szociális segélyek finanszírozása relatíve elégséges módon biztosítva volt –, de ha válság elhúzódik, netán tovább mélyül, és tovább apadnak a költségvetési bevételek, akkor nagyon is számolni kell azon félelmek beteljesülésével, hogy a válság diszkreditálja magát az EU-t is mint intézményt és rendkívül nehezen kezelhető politikai és társadalmi konfliktusokat okoz.³ Annál is inkább, mert a rendszerváltás-kor és az EU-tagfelvételt előkészítő tárgyalások során is az új EU-tagállamok polgárai nem azt várták, amit végül kaptak. A csalódás, az illúziók elvesztése, csak erősítheti a konfliktust kiváltó tényezők negatív hatását.

Bízunk benne, hogy mindez nem következik be és az európai integrációban lévő történelmileg páratlan lehetőségek kihasználását az európai nemzetek nem mulasztják el. E tekintetben e válság nemcsak gazdaságpolitikai, de politikai próbatétele is az EU-nak, mint életképes és fejlődésre képes integrációnak és az EU új tagállamai kormányainak.

IRODALOM

IMF (2009a): *World Economic Outlook Update*. July 8, 2009

IMF (2009b): „Hungary: Second Review Under the Stand-By Arrangement, Request for Waiver of Nonobservance of Performance Criterion, and Request for Modification of Performance Criteria” *Country Report* No. 09/197

³ Jól példázza ezt a lett helyzet. Az IMF megállapodás értelmében a lett kormány a közszolgálati szférában dolgozók béreit harmadával csökkentette, megtizedelte a nyugdíjakat, illetve 2009 őszétől további 10 százalékkal kell csökkenteni a költségvetés kiadásait. A munkanélküliség elérte a 11 százalékot (nem hivatalosan ez 15 százalék) és tovább emelkedik. A munkanélküliségi segély csak kilenc hónapig jár. A kormány különösen aggódik, hogy mi lesz az őszi és téli időszakban, amikor a fűtési költségek a hideg országban ugrásszerűen megemelkednek, miközben egyre több az állástalan és munkanélküli segélyben nem részesülő. Nem sokkal jobb a helyzet a több balti új EU tagállamokban sem és hasonlót lehetne felvázolni, ha nem is ilyen drámai jellemzőkkel, a legtöbb új EU tagállamban is.